

YEVROPA MAMLAKATLARIDA TA'LIM-TARBIYA TIZIMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Muhiddin Toshev

Orental universiteti dotsenti

Abdurashidov Doniyor Azizjon o'g'li

Orental universiteti magistri

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda ta'lim-tarbiya tizimi inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Yevropa mamlakatlarida ta'lim-tarbiya jarayonlari yuqori darajada tashkil etilgan bo'lib, har bir davlat o'zining milliy ta'lim tizimini shakllantirgan. Ushbu maqolada Yevropa mamlakatlarida ta'lim va tarbiyaning olib borilishi, asosiy tamoyillari hamda yutuqlari tahlil qilinadi. Yevropa mamlakatlarining ta'lim tizimlari umumiy jihatlarga ega bo'lsa-da, har bir davlat o'ziga xos xususiyatlarga ega. Quyida ushbu tizimning asosiy jihatlari keltirilgan:

Majburiy ta'lim: Ko'pgina Yevropa mamlakatlarida majburiy ta'lim 16 yoshgacha davom etadi. Masalan, Germaniya va Fransiyada majburiy ta'lim 9-10 yil davom etadi, Buyuk Britaniyada esa 18 yoshgacha ta'lim olish talab etiladi.

Ikki pog'onali ta'lim tizimi: Oliy ta'lim asosan bakalavriat va magistraturadan iborat bo'lib, Bologna jarayoni doirasida barcha mamlakatlar tomonidan qabul qilingan.

Amaliy va nazariy ta'lim uyg'unligi: Yevropa mamlakatlarida ta'lim jarayoni nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan bog'lashga asoslangan. Masalan, Germaniyada "dualistika tizimi" mavjud bo'lib, talabalar bir vaqtning o'zida nazariy bilim olib, ishlab chiqarish korxonalarida amaliyot o'tashadi.

Hayot davomida o'qish tamoyili: Yevropa Ittifoqi tomonidan ta'limning uzluksizligi tamoyili ilgari surilgan bo'lib, har bir inson istalgan yoshda o'z bilimini oshirish imkoniyatiga ega.

Ta'lim-tarbiyaning axloqiy va ijtimoiy jihatlari

Yevropa mamlakatlarida tarbiya jarayoni shaxsiy erkinlik va ijtimoiy mas'uliyatni uyg'unlashtirishga asoslangan. Quyidagi asosiy tamoyillar diqqatga sazovordir:

Demokratik qadriyatlar: Yevropa mamlakatlarida maktab va oliy ta'lim muassasalarida inson huquqlari, tenglik va demokratik qadriyatlar targ'ib qilinadi.

Multikulturalizm va inklyuziv ta'lim: Ko'plab Yevropa mamlakatlarida inklyuziv ta'lim tizimi yo'lga qo'yilgan bo'lib, nogironligi bor bolalar va ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj o'quvchilarga maxsus sharoitlar yaratiladi.

Ota-onalar va jamiyatning roli: Ta'lim jarayonida ota-onalar va jamoatchilikning faol ishtiroki muhim hisoblanadi. Masalan, Finlyandiya ta'lim sifati yuqori bo'lishining asosiy sabablaridan biri – oila va maktabning yaqin hamkorlikda ishlashidir.

Ekologik va innovatsion tarbiya: Yevropa ta'lim muassasalarida ekologik ong va innovatsion tafakkurni shakllantirishga katta e'tibor qaratiladi. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida o'quvchilar ekologik muammolarni hal qilish bo'yicha loyihalar ishlab chiqishadi.

Yevropa mamlakatlarida ta'lim-tarbiya masalalari turli yondashuvlar asosida olib boriladi. Quyida ayrim yetakchi Yevropa davlatlarining ta'lim tizimi va tarbiya uslublari haqida umumiy ma'lumotlarni ko'rib chiqamiz.

1. Germaniya

Germaniya ta'lim tizimi federal darajada boshqariladi, har bir shtat (Bundesland) o'zining ta'lim siyosatiga ega.

Maktab ta'limi majburiy bo'lib, boshlang'ich ta'lim 4 yil (Ba'zi shtatlarda 6 yil).

O'quvchilar keyinchalik Gymnasium (akademik ta'lim), Realschule (o'rta darajadagi ta'lim) yoki Hauptschule (kasb-hunar ta'limi) yo'nalishlaridan birini tanlaydi.

Tarbiya jihatdan mustaqillik va mas'uliyat muhim sanaladi, bolalar o'z fikrlarini ochiq ifoda etishga o'rgatiladi.

2. Fransiya

Markazlashgan ta'lim tizimi mavjud bo'lib, barcha maktablar davlat tomonidan qat'iy tartibga solinadi.

Bolalar 3 yoshdan boshlab maktabgacha ta'limga jalb qilinadi.

O'quvchilar akademik fanlar bilan bir qatorda madaniyat va san'at sohaslariga ham qiziqtiriladi.

Tarbiya jarayonida mustaqil fikrlash va jamoaviy ishlash ko'nikmalari rivojlantiriladi.

3. Buyuk Britaniya

Ta'lim tizimi davlat va xususiy maktablarga bo'linadi.

Boshlang'ich maktab 5-11 yosh, o'rta maktab esa 11-16 yosh oralig'ida majburiy hisoblanadi.

16 yoshdan keyin o'quvchilar akademik yoki kasb-hunar ta'limini tanlashadi.

Tarbiya jihatidan intizom, etik me'yorlarga rioya qilish va mustaqil o'rganishga e'tibor beriladi.

4. Finlandiya

Dunyoning eng samarali ta'lim tizimlaridan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'lim 7 yoshdan boshlanadi va bolalar bosim ostida o'qitilmaydi, imtihonlar kam bo'ladi.

O'qituvchilar oliy ma'lumotli va yuqori malakaga ega bo'lishi talab qilinadi.

Tarbiya jarayonida bolalarga erkinlik beriladi, ijodiy fikrlash va mustaqil o'rganish rag'batlantiriladi.

5. Italiya

Maktab ta'limi 6 yoshdan boshlanib, 16 yoshgacha majburiy hisoblanadi.

An'anaviy va zamonaviy yondashuvlar uyg'unlashgan, ijodiy fanlarga katta ahamiyat beriladi.

Tarbiya masalasida oilaviy qadriyatlar muhim rol o'ynaydi, bolalar oilaviy hayotga faol jalb etiladi.

XULOSA

Yevropa mamlakatlarida ta'lim jarayoni sifatli bilim berish bilan birga, bolalar va yoshlarni jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlashga yo'naltirilgan. Har bir davlat o'z tarixiy, madaniy va ijtimoiy xususiyatlariga mos ravishda ta'lim va tarbiya tizimini shakllantirgan. Yevropa mamlakatlarida ta'lim-tarbiya jarayonlari yuqori sifat bilan ajralib turadi va inson kapitalini rivojlantirishning samarali tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Demokratik qadriyatlarni singdirish, amaliy bilim berish va hayot davomida o'qish tamoyili bu tizimning asosiy afzalliklaridan hisoblanadi. Ushbu yondashuvlar boshqa mamlakatlar, jumladan, O'zbekiston ta'lim tizimi uchun ham muhim tajriba manbai bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Барбара М. Брэнсон, Вивиан Л. Эллиотт. Образование в Европе: Историческая перспектива. Москва: Просвещение, 2018.
2. Юрьев В. А. Сравнительный анализ систем образования в странах Европы. Санкт-Петербург: Питер, 2020.
3. Alexander, R. Education in Europe: Cultures, Values, and Policies. Oxford University Press, 2019.
4. UNESCO. Global Education Monitoring Report: Education in Europe. Paris: UNESCO Publishing, 2021.
5. Кириллова А. В. Тенденции развития системы образования в странах ЕС. Москва: Академкнига, 2017.